
Jézus perének újratárgyalása: igazság, ítélet és újraértelmezés két évszázad tükrében

Mihály János*

Jézus Krisztus pere és kereszthalála az emberiség történetének talán legismertebb büntetőeljárása, amelynek körülményeit és igazságosságát mind a mai napig viták övezik. A keresztény hit szerint Jézus ártatlan volt, mégis halálra ítélték. A per nyomán évszázadokon át számos teológiai és társadalmi következmény bontakozott ki, beleértve a zsidó néppel szembeni előítéleteket is. Az utóbbi mintegy 200 évben a történészek, jogászok és teológusok egyaránt újra elővették Jézus perét, sőt időről időre felmerült a per szimbolikus „újratárgyalásának” gondolata is. Felvetődik a kérdés: sor került-e ténylegesen Jézus perének újratárgyalására az elmúlt két évszázad folyamán, és ha igen, vajon felmentették-e őt ezen utólagos eljárások során? Jelen tanulmány ezt a kérdést vizsgálja tudományos alapossággal, egyaránt figyelembe véve a jogi és a teológiai szempontokat. Ennek érdekében áttekintjük a per történelmi kereteit, az újratárgyalás iránti igény megjelenését, a konkrét újratárgyalási kísérleteket és azok eredményeit, valamint a per újraértelmezésének céljait, módszereit és következményeit.

Kulcsszavak: Jézus pere, újratárgyalás, zsidókkal szembeni előítéletek, büntetőeljárás, kereszthalál, újraértelmezés

The retrial of Jesus: justice, judgment and reinterpretation across two centuries

The trial and crucifixion of Jesus Christ is arguably the most renowned criminal case in human history, the circumstances and fairness of which are still debated to this day. According to the Christian belief, Jesus is considered to be innocent, yet he was sentenced to death. The trial had numerous theological and social consequences over the centuries, including prejudice against the Jewish people. Over the past two centuries, the trial of Jesus has been subject to repeated scrutiny by historians, lawyers and theologians alike. From time to time, the idea of a symbolic "retrial" has been raised. The question therefore arises: has Jesus' trial actually been retried over the past two centuries, and if so, was he acquitted in these subsequent proceedings? The present study examines this question with scientific rigour, taking into account both legal and theological aspects. To this end, we undertake a review of the historical context of the trial, the emergence of the demand for a retrial, the specific attempts at retrial and their results, as well as the objectives, methods and consequences of reinterpreting the trial.

Keywords: Jesus' trial, retrial, prejudice, criminal proceedings, crucifixion, reinterpretation

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2026.1.132>

* PhD-hallgató, Evangélikus Hittudományi Egyetem Újszövetségi Tanszék.

1. A Jézus-per történelmi és jogi kerete

Ahhoz, hogy az újratárgyalási kísérletek indítékait megértsük, röviden fel kell idéznünk Jézus eredeti perének körülményeit. Az újszövetségi evangéliumok szerint Jézust egymást követően két fórum előtt vádolták meg. Előbb a zsidó vallási vezetők hallgatták ki, majd a római helytartó, Pontius Pilátus hozott ítéletet felette. A vádak között vallási jellegű tételek és politikai vádak egyaránt szerepeltek. Az evangéliumi narratíva szerint a zsidó főtanács bűnösnek és ezért halálra méltónak találta Jézust istenkáromlás vádjában, ugyanakkor a Római Birodalomban a halálos ítélet jogát a megszálló hatalom magának tartotta fenn, ezért Jézust átadták Pilátusnak, aki végül kereszthalálra ítélte őt.

Az Újszövetségen kívül más források is említést tesznek Jézus bűnvádi eljárásának eredményéről. A zsidó történetíró, Josephus Flavius röviden beszámol Jézus kivégzéséről, megerősítve, hogy Pilátus ítélete nyomán feszítették keresztre.¹ A római történetíró, Tacitus pedig évkönyvében jelentést ad arról, hogy Tiberius császár idejében Pontius Pilátus végeztette ki Krisztust.² Ebből a két forrásból az derül ki, hogy a római hatalom volt felelős a kivégzés végrehajtásáért, a zsidó hatóságok szerepe pedig e forrásokban nem kerül részletezésre. A rabbinikus irodalomban szintén találunk utalást egy Jézus nevű személy kivégzésére, akit eretnekség és varázslás vádjával, tanúk kihallgatása után megköveztek és felakasztottak.³ Ez a homályos talmudi hagyomány azonban időben és részleteiben eltér a keresztény és római forrásoktól, és a történészek körében vitatott, hogy valóban Jézusra vonatkozik-e, avagy későbbi legendáról van szó. Mindezek a források rámutatnak, hogy már a korai időkben is eltérő narratívák léteztek arra vonatkozóan, ki tekinthető felelősnek Jézus haláláért. Ezen különbségek talaján alakult ki aztán a későbbi keresztény hagyományban egyfajta leegyszerűsítő bűnbakkeresés a zsidók felé, amelyet az elmúlt évszázadok tudósai egyre inkább kezdtek felülvizsgálni.

Már a bibliai beszámolók alapján is felmerülhet a per jogszerűségének kérdése. Nem mellékes e tekintetben az sem, hogy maguk az evangéliumok is eltérően számolnak be az eljárási cselekményekről. Márk és Máté evangéliuma éjszakai tanácsüléstről ír (Mk 14,55–64; Mt 26:59–66), Lukácsnál kora reggel zajlik a kihallgatás (Lk 22,66–71), János evangéliumában pedig tulajdonképpen nincs is formális zsidó per, csupán elővezetés Annás főpap elé (Jn 18,19–24). E különbségek azt sejtetik, hogy a korabeli események pontos menete bizonytalan, és a későbbi hagyományban különféle hangsúlyok jelentek meg Jézus felelősségre vonásának történetében. Több későbbi elemző rámutatott, hogy a leírt eljárás számos ponton ellentmond a korabeli zsidó törvényeknek és joggyakorlatnak. A Szanhedrin ülése éjszaka zajlott le és a páska ünnepének előestéjén, holott a zsidó jog szerint ilyesmi

¹ Josephus, *Antiquitates Iudaicae* 18.3.3. A "harmadik hullámos" történeti Jézus kutatók többsége (Vermes John P. Meier, Evans) szerint ez egy későbbi keresztény interpoláció vö. Whealey, Alice: *Josephus on Jesus: The Testimonium Flavianum Controversy from Late Antiquity to Modern Times*, New York, Peter Land, 2003.

² Tacitus, *Annales* 15.44.

³ Babilóni Talmud, Szanhedrin 43a

nem lett volna megengedhető. Nem biztosították a vádlottnak a megfelelő védelmet és tanúk meghallgatását. A főpap közvetlenül kérte számon Jézustól messiási igényét, amely önmagában nem [volt?] bizonyított bűncselekmény. Pilátus pedig, bár a források szerint nem talált bűnt Jézusban, mégis engedett a tömeg nyomásának és kiszolgáltatta őt a kivégzésnek. Ezek az ellentmondások azt eredményezték, hogy sokan igazságtalan, törvénysértő eljárásnak tartják Jézus perét. Ahogyan Haim Cohn izraeli jogtudós megjegyzi, az evangéliumok perbeszámolójának „számos következtetlensége miatt nem tulajdoníthatunk neki történelmi hitelt”.⁴ Cohn és más kutatók szerint a hivatalos zsidó eljárás talán nem is felelt meg a későbbi keresztény hagyomány által leírt formának, és könnyen lehet, hogy Jézus halálának jogi felelőssége valójában a római hatóságokat terheli.⁵

A keresztény teológiai hagyományban évszázadokon át az a felfogás uralkodott, hogy Jézus perében a zsidó vezetők voltak a fő felelősök. Pilátus végül meghozta az ítéletet, de ezt János evangéliuma szerint vonakodással tette. Ez az értelmezési hagyomány jelentős hatást gyakorolt a keresztény-zsidó kapcsolatokra, mivel a deicidium (istengyilkosság) vádja a középkortól kezdve gyakran szolgált alapul a zsidósággal szembeni előítéletek és üldöztetések igazolására.⁶ Ugyanakkor a hívő keresztények szemében Jézus ártatlansága mindig is alapvető hittétel volt. Jézusnak ártatlan szenvedőként kellett meghalnia a megváltás beteljesítéséhez. Ez a kettősség határozta meg a per teológiai megítélését.

2. A per újraértékelésének igénye és korai törekvések

A 18-19. század folyamán, a felvilágosodás és a történetkritika térhódításával egyre többen kezdték tudományos megközelítéssel vizsgálni a bibliai események hitelességét, köztük Jézus perét is. A német protestáns teológusok, mint például David Friedrich Strauss már 1835-ben rámutatott az evangéliumi elbeszélések feszültségeire Jézus életével kapcsolatban, és megkérdőjelezték a csodák mellett a per részleteinek történeti megbízhatóságát is.⁷ A 19. század második felében Ernest Renan francia történetíró *Jézus élete* című munkája szintén racionalista szemlélettel nyúlt az evangéliumi történetekhez.⁸ Renan nagy példányszámú és nemzetközi recepciót kiváltó könyve érdemben hozzájárult ahhoz, hogy a vallási hagyományokat a korszak tudományos diskurzusa egyre határozottabban kritikai vizsgálat alá vonja.⁹

A 20. század elejére Jézus perének vizsgálatában találkozott a modern bibliatudomány és a jogtörténeti kutatás érdeklődése. Megjelentek az első olyan átfogó munkák, amelyek kifejezetten jogászai nézőpontból vizsgálták a per lefolyását. Egyes amerikai jogászok és teológusok tanulmányokat tettek közzé a 19-20. század

⁴ Cohn, Haim: *The Trial and Death of Jesus*, New York, Harper & Row, 1971., 164.o.

⁵ Zeitlin, Solomon: *Who Crucified Jesus?*, New York, Harper & Brothers, 1942., 240.o., Brandon, S. G. F.: *The Trial of Jesus of Nazareth*, London, B. T. Batsford, 1968., 140.o.

⁶ vö. Patterson, David: "Anti-Semitism as Decide", Cambridge, Cambridge University Press, 2015.

⁷ Strauss, David Friedrich: *The Life of Jesus Critically Examined*, Philadelphia, Fortress Press, 1972, 78-95.o., 150-165.o.

⁸ Renan, Ernest: *Vie de Jésus*, Paris, 1863, 289-301.o.

⁹ Schweitzer, Albert: *The Quest of the Historical Jesus*, London, A. & C. Black, 1910, 1-25.o.

fordulóján, melyek sorra vették, milyen pontokon ütközött a bibliai eljárás a római és a zsidó joggal.¹⁰ Ezt a vonalat képviselte később William Chandler is 1908-ban megjelent, *The Trial of Jesus from a Lawyer's Standpoint* című könyvében, amely részletesen elemezte az ókori eljárást.¹¹ Ezen korai jogász elemzések közös megállapítása az volt, hogy Jézus pere a maga korában is igazságtalan eljárásnak minősült volna – vagyis mai fogalmainkkal élve Jézus jogilag ártatlan, elmarasztalása pedig koncepciók per eredménye. Ez a felismerés nyilvánvalóvá tette sokak számára, hogy a történelem e híres perét érdemes lehet újra napirendre tűzni, akár szimbolikus „újratárgyalás” formájában is.

3. Modern újratárgyalási kísérletek

A 20. század során több esetben is felvetődött Jézus perének utólagos újratárgyalása, illetve a per ítéletének hivatalos felülvizsgálata. Ezek a kísérletek részben szimbolikus vagy erkölcsi motivációjúak voltak, részben pedig a jog eszközeivel próbálták orvosolni a történelmi és transzcendens igazságtalanságot. Az alábbiakban kronológiai sorrendben áttekintjük e téren a legjelentősebb próbálkozásokat.

3.1. Az 1931-es jeruzsálemi „újratárgyalás” legendája. Az első konkrét híradás Jézus perének modern kori újratárgyalásáról 1931-ből származik. A „The Telegraph” című lapban megjelent egy tudósítás, mely szerint Jeruzsálemben, 1931 júniusában a zsidó közösség tekintélyes tagjai összegyűltek, hogy perújítást tartsanak Jézus ügyében. A beszámoló szerint hajnali 4 órakor zsúfolásig megtelt a törvényszéki terem, ahol neves zsidó jogászokból álló bírói testület foglalt helyet. Az ad-hoc bíróság célja az volt, hogy az ókori eljárás minden hibáját kiküszöbölve, pártatlanul ismét megvizsgálja az ügyet, és jóvá tegye az esetleges tévedéseket. A híradás konkrét neveket is említett: a bíróság elnöke állítólag egy Dr. Weldeisel nevű jogtudós volt, a vádat Dr. Blandeiser képviselte, a védelmet pedig egy Reichswev nevű ügyvéd látta el. A per során a vád képviselője arról igyekezett meggyőzni a bírakat, hogy az egykori hatóságok jogosan ítélték el Jézust, hiszen fellépése korának törvényei alapján lázításnak minősülhetett, és ekként veszélyt jelentett a fennálló rendre. A védő ezzel szemben öt órán át tartó szenvedélyes perbeszédében rámutatott, hogy Jézus egyetlen bűncselekményt sem követett el, tanításai a lelki üdvösséget szolgálták, és az akkori hatóságok számos hibát vétettek az eljárás során. A drámai hangvételű cikk szerint a bírák végül visszavonultak tanácskozni, majd 4:1 arányban felmentő ítéletet hirdettek. Kimondták, hogy Jézus teljesen ártatlan, az ellene hozott egykori vád és ítélet pedig „szomorú tévedés” volt, amely

¹⁰ Rufus King: „*The Trial of Jesus Christ*,” *The American Law Register* 21 (1873), 641–660.o., Henry C. Sheldon: *The Trial of Jesus*, Boston, 1888., Charles Warren: „*Was the Trial of Jesus Legal?*” *The Harvard Law Review* 17 (1904), 399–416.o., Albert Hartwell: „*The Jewish Trial of Jesus*,” *American Law Review* 41 (1907), 273–298.o., Taylor Innes: *The Trial of Jesus Christ: A Legal Monograph*, New York, 1905., James Stalker: *The Trial and Death of Jesus Christ*, New York, 1894.,

¹¹ Chandler, William: *The Trial of Jesus from a Lawyer's Standpoint*, New York, The Empire Publishing Company, 1908., 158.o.

isteni büntetést vont maga után a zsidó népre nézve. A teremben állítólag tapsvihar tört ki, a jelenlévők megkönnyebbülten távoztak, tudván, hogy a történelem legsúlyosabb tévedésében sikerült helyes ítéletet hirdetni.¹²

Fontos megjegyezni, hogy a fenti történetet a történelmi források nem igazolják. Bár a szenzációs hírt több nyugati vallási lap is átvette a 1930-as években, később kiderült, hogy nem történt hivatalos bírósági újratárgyalás Jeruzsálemben ezen beszámoló szerint. Zsidó közösségi vezetők nyilatkozatban cáfolták, hogy sor került volna ilyen eljárásra, és valószínű, hogy az egész riport inkább egyfajta allegorikus vagy kegyes vágyaktól vezérelt fikció volt, mintsem tényleges esemény.¹³ Ugyanakkor a történet széles körben való elterjedése rámutatott arra az igényre, hogy a zsidó közösség szeretné lemosni magáról a "krisztusgyilkosság" évszázados vádját. A fikciós újratárgyalás üzenete világos. Ha pártatlanul vizsgáljuk meg az ügyet, Jézus ártatlansága nyilvánvaló, így megváltja a zsidó népet attól a bélyegtől, hogy felelősek lennének Isten Fiának haláláért. Még ha az 1931-es jeruzsálemi per csupán legenda is, annak léte és fogadtatása történelmi lenyomatként értékelhető, amely a két világháború közötti időszakban a zsidó-keresztény megbékélés egyik korai kísérletét tükrözi.

3.2. Az izraeli Legfelsőbb Bírósághoz benyújtott kérelmek (1949, 1972). A következő jelentős újratárgyalási kísérletre az újonnan megalakult Izraelben került sor. 1948-ban Izrael Legfelsőbb Bírósága hivatalba lépett, és ezzel közel 2000 év után formálisan is létrejött a zsidó nép legfőbb bírói fóruma Jeruzsálemben. Ez számos keresztény egyházi személyben és teológusban ébresztett gondolatokat a [perújrafelvételt illetően]. Vajon lehetséges lenne-e, hogy az új zsidó állam legfőbb bírósága – mintegy a hajdani Nagy Szanhedrin „jogutódjaként” – utólag felülvizsgálja Jézus perét, és kimondja az egykori ítélet semmisségét? Sok keresztény lelkész és pap fordult kérvénnyel 1948-49 folyamán Moshe Smoira főbírói elnökhöz, a per hivatalos újratárgyalását kérve.¹⁴

1949 elején egy holland származású protestáns férfi, Henri A. Robbe Groskamp nyújtott be beadványt az izraeli Legfelsőbb Bírósághoz, amelyben Jézus perének újratárgyalását és semmissé nyilvánítását kérte. Groskamp nem volt hivatásos tudós vagy jogász, de a második világháború alatt bujkálva alaposan tanulmányozta a Bibliát és a teológiai könyveket, melyek alapján úgy érezte, isteni indíttatást kapott arra, hogy tegyen valamit Jézus rehabilitációjáért. Beadványában két fő érvet hozott fel: egyrészt azt, hogy a főpap, Kajafás a saját eljárási szabályait is megsértve vezette le a pert, másrészt pedig azt a teológiai-morális érvet, hogy a zsidó nép tévedésből utasította el Jézust, mivel a Messiást akkoriban nemzeti felszabadítóként várták. Amint azt Izrael modern kori, Messiás nélküli újjáalakulása is bizonyítja, a Messiásnak nem kellett feltétlenül politikai szabadítónak lennie. Groskamp érvelése szerint tehát utólag belátható, hogy Jézus elutasítása és halálra adása tévedés volt. Ezt a jogi tévedést pedig az új Izrael államának bírósága hozhatná helyre.¹⁵

¹² <https://sabbathsermons.com/2012/09/08/christ-in-history> (letöltés ideje 2025.10.20.), <https://claudiasscroll.com/revision-of-the-judicial-process-of-christ> (letöltés ideje: 2025.10.20)

¹³ Anon.: The alleged "retrial of Jesus" denied, 1933, *Ministry*, October, 14. o.

¹⁴ Shashar, Michael: *Haim Cohn shofet elyon: Sihot im Michael Shashar*, Jerusalem, Keter, 1989., 237.o.

¹⁵ Time Magazine: Religion: Motion for Rehearing, 1949, *Time Magazine*, 1949.02.21.

Moshe Smoira főbíró az ügyet elsőre szokatlannak találta, de megfontolás tárgyává tette. Rámutatott, hogy a döntés elsősorban hatásköri kérdés. Vajon tekinthető-e az izraeli Legfelsőbb Bíróság a hajdani Szanhedrin jogutódjának, illetve vallási természetű ügyben illetékes-e dönten. Smoira a kérelmet megvizsgálta Haim Cohn államügyésszel, aki később legfelsőbb bíró és a Jézus-per nagy kutatója lett.¹⁶ Cohn számára ez a felkérés adta az inspirációt, hogy elmélyedjen Jézus perének történetében és jogi vonatkozásaiban, melynek eredményeképpen két évtizeddel később megírta híres művét, *The Trial and Death of Jesus* címmel.¹⁷ A Legfelsőbb Bíróság végül formai okokból elutasította Groskamp beadványát. A válaszban kifejtették, hogy a bíróságnak nincs hatásköre 2000 évvel ezelőtti történelmi eseményekben ítéletet hozni, különös tekintettel arra, hogy Jézust végső soron nem zsidó vallási bíróság, hanem a római helytartó marasztalta el. Ugyanakkor a bírák udvariasan jelezték, hogy a kérdés teológiai és történelmi relevanciával bír, azonban nem a világi igazságszolgáltatás keretei között.

Hasonló indítékból évekkel később egy izraeli ügyvéd, Jichak David is próbálkozott a per jogi revíziójával. 1972-ben David azt kérte a Legfelsőbb Bíróságtól, hogy hozzon deklaratív határozatot arról, hogy Jézus pere igazságtalan volt. Kérte továbbá, hogy ismerjék el, hogy az eljárás során súlyos jogsértések történtek. A bíróság ezt a kérelmet is rövid úton elutasította, arra hivatkozva, hogy „történelmi kérdésekben” nem hozhat ítéletet.¹⁸ Ez az ügy is jól mutatja, hogy a modern izraeli jogrendszer nem vállalhatja magára egy ókori vallási per újratárgyalását, hiszen az nem jogi, hanem történelmi és teológiai vizsgálat tárgya lehet. Mindazonáltal maguknak a kérelmeknek a ténye is jelzésértékű. A 20. század közepére mind a keresztény, mind a zsidó gondolkodók között megjelent az igény a „felmentő ítélet” kimondására Jézus ügyében, még ha ezt hivatalos jogi eljárás formájában nem is lehetett keresztülvinni.

4. Teológiai fordulatok a keresztény egyházakban

Az újratárgyalás gondolata nem csak bírósági beadványokban merült fel. A teológia területén is fontos változások történtek a 20. század folyamán, amelyek Jézus perének értelmezését alapvetően módosították. Különösen a második világháború borzalmait és a holokausztot követően vált nyilvánvalóvá sok keresztény vezető számára, hogy újra kell gondolni azokat a tanításokat, amelyek a zsidó népet kollektíve felelősnek tartják Krisztus haláláért. A francia történész, Jules Isaac 1948-ban megjelent *Jésus et Israël* című könyve úttörő jelentőségű volt ebben a folyamatban. Isaac rámutatott, hogy a keresztény egyházak liturgiájában és hittanításában évszázadokon át jelen volt a „megvetés teológiája” (*enseignement du mépris*). Ez a kárhoztatás szerinte nem csak történelmileg megalapozatlan, de

¹⁶ Shashar: im. 238.o.

¹⁷ Cohn, Haim: *The Trial and Death of Jesus*, New York, Harper & Row, 1971.

¹⁸ Jewish Telegraphic Agency: Israeli Supreme Court Refuses to Rule on Jesus' Trial, 1972, *JTA Daily News Bulletin*, 1972.07.10.

morálisan is vállalhatatlan, hiszen ez táplálta az antiszemitizmust Európában.¹⁹ Isaac és más holokauszt utáni gondolkodók munkája előkészítette a talajt a keresztény egyházak hivatalos állásfoglalásaihoz.

A katolikus egyház a II. Vatikáni Zsinat során, 1965-ben, a *Nostra Aetate* című nyilatkozatában mondta ki a paradigmaváltást. Az állásfoglalás leszögezi, hogy „a zsidókat nem lehet kollektíven felelősnek tekinteni azért, ami Krisztus szenvedéseikor történt”.²⁰ Ezzel az egyház hivatalosan felmentette a zsidó népet a „istengyilkosság” vádjáról, amelyet korábban évszázadokon át a fejükre olvastak. A dokumentum továbbá rögzíti, hogy az egyház elítél „minden gyűlöletet, üldözést és antiszemita megnyilvánulást, amely a zsidók ellen valaha is irányult”, és hangsúlyozza a zsidó-keresztény párbeszéd fontosságát. A későbbi pápák is megerősítették ezt az új irányvonalat. II. János Pál pápa 2000-ben a jeruzsálemi Nyugati-falnál imádkozva bocsánatot kért a zsidóság ellen elkövetett bűnökért.²¹ Ezt a lelkesítést folytatta XVI. Benedek pápa is, aki többször kihangsúlyozta, hogy a perben szereplő zsidó vezetők tettei nem róhatók fel kollektív felelősséggént az egész népnek.²² Ezek a gesztusok tovább mélyítették a *Nostra Aetate* által kijelölt irányt. A fentiekhez hasonló nyilatkozatokat tettek a protestáns felekezetek is a 20. század második felében. A Németországi Protestáns Egyház 1945 után több ízben bűnbánatot gyakorolt a zsidóság elleni bűnök miatt, míg 1950-ben a Darmstadti Nyilatkozat kimondta, hogy az egyház osztozik a felelősségben az antiszemitizmus történelmi bűnéért.²³ Az 1980-as Rajnai Zsinat határozata külön kijelentette, hogy a zsidó nép kollektív megbélyegzése Jézus elutasítása miatt ellentétes a keresztény hittel.²⁴ Hasonlóképpen az amerikai egyházak is lépéseket tettek: a Lutheránus Világszövetség, az Amerikai Katolikus Püspöki Konferencia és más felekezeti szervezetek egyaránt kiadtak nyilatkozatokat, amelyek elítélték a „krisztusgyilkosság” vádjáról szóló tanítást.²⁵

Megjegyzendő, hogy teológiai szempontból felmerül egy sajátos paradoxon. A keresztény hit szerint Jézus elítélése és kereszthalála az isteni üdvterv része volt, szükséges áldozat az emberiség megváltásához. Vagyis éppen a „jogszerűtlen” ítélet válik a megváltás kulcseseményévé. Ez azonban nem teszi erkölcsileg igazságossá a pert, sokkal inkább azt mutatja, hogy Isten a legnagyobb emberi igazságtalanságot is jóra tudja fordítani. A modern kori felmentő nyilatkozatok és újraértelmezések tehát nem a megváltás teológiai szükségszerűségét kérdőjelezik meg, hanem az emberi szereplők felelősségét helyezik át a valóságos erkölcsi síkra. A bűn, a gyűlölet

¹⁹ Isaac, Jules: *Jésus et Israël*, Paris, Albin Michel, 1948., 250.o.

²⁰ *Nostra Aetate* 1965: 4

²¹ <https://www.ccrj.us/dialogika-resources/documents-and-statements/roman-catholic/pope-john-paul-ii/jp2-00mar26> (letöltés ideje: 2025.10.20.)

²² <https://www.reuters.com/article/world/pope-book-says-jews-not-guilty-of-christs-death-idUSTRE7214U4/> (letöltés ideje: 2025.10.22.)

²³ <https://germanhistorydocs.org/en/occupation-and-the-emergence-of-two-states-1945-1961/synod-of-the-protestant-church-in-germany-statement-on-the-jewish-question-april-27-1950> (letöltés ideje: 2025.10.23.)

²⁴ <https://www.jcrelations.net/statements/statement/towards-renovation-of-the-relationship-of-christians-and-jews.html> (letöltés ideje: 2025.10.23.)

²⁵ <https://www.ccrj.us/dialogika-resources/documents-and-statements/roman-catholic/us-conference-of-catholic-bishops/us1985> (letöltés ideje: 2025.10.23.)

és a politikai számítás okozta Jézus halálát, nem pedig egy egész nép kollektív bűnössége. A teológiai fordulatok tehát lényegében átértelmezték Jézus perének teológiai jelentőségét: a hangsúly a zsidók felelősségéről átkerült az egyetemes bűn kérdésére és Isten üdvtervére, melyben Jézus halála nem pusztán egy földi ítélet végrehajtása, hanem a megváltás misztériuma lett. A zsidó nép pedig többé nem tekinthető „vádolt” félnek a teológiai diskurzusban. Ezek a változások jelentős mértékben hozzájárultak a keresztény-zsidó kapcsolatok javulásához is.

5. Tudományos elemzések és jogtörténeti vizsgálatok

Miközben a bírósági tárgyalótermekben és az egyházi zsinatokon zajlott a Jézus-per újraértékelése, a tudományos élet is kivette a részét a „perújításból”. A 20. század közepétől kezdve számos történész, bibliakutató és jogtudós publikált olyan műveket, amelyek Jézus perét kritikai vizsgálat alá vetik. E kutatások célja az volt, hogy a korabeli jogrendszerek – zsidó és római – ismeretében, valamint a történeti források (Újszövetség, korabeli zsidó és római írások, régészeti leletek) fényében rekonstruálják, mi is történhetett valójában Jézus elítélésekor, és mennyiben tükrözik az evangéliumok a történelmi realitást.

Paul Winter 1961-ben megjelent *On the Trial of Jesus* című monográfiája például részletesen összevetette az evangéliumi elbeszéléseket a korabeli jogszokásokkal és Josephus Flavius, valamint a Talmud utalásaival. Winter arra a következtetésre jutott, hogy a zsidó hatóságok szerepe a Jézus elleni eljárásban jóval korlátozottabb lehetett, mint ahogy azt a keresztény hagyomány beállítja: valószínűleg nem egy formális büntetőeljárás keretében mondták ki Jézusra a halálos ítéletet, hanem a főpapok inkább informálisan adták át őt a rómaiaknak, mint potenciális lázadót.²⁶ Ugyanebben a szellemben írt a zsidó származású brit történész, Samuel G. F. Brandon, aki *The Trial of Jesus of Nazareth* (1968) művében azt hangsúlyozta, hogy a római eljárás volt a döntő, és az evangéliumok részben a korai egyház megbékélési szándéka miatt enyhítették Pilátus felelősségét, hárítva át a súlyt a zsidó vezetőkre. Brandon szerint történetileg Jézust Róma számára veszélyt jelentő politikai lázítóként végezték ki, amelyet megelőzően a zsidó tanács csak előzetes kihallgatást tartott, de nem volt jogosult halálos ítéletet hozni.²⁷

A német nyelvterületen Josef Blinzler katolikus bibliaudós *Der Prozess Jesu* címmel 1951-ben megjelent könyve szintén részletesen elemezte a per lefolyását. Blinzler inkább a hagyományos álláspont felől közelített. Elismerte ugyan a jogi eljárás rendkívüli voltát, de igyekezett kimutatni, hogy az evangéliumi beszámolók nem teljesen nélkülözik a történeti alapot, és a zsidó tanács valóban szerepet játszott Jézus elítélésében. Blinzler ugyanakkor hivatkozik arra is, hogy már jóval Izrael megalakulása előtt felmerültek a per újratárgyalásának ötletei zsidó részről, ami jelzi a téma érzékenységét.²⁸

²⁶ Winter, Paul: *On the Trial of Jesus*, Berlin, Walter de Gruyter, 1961., 88-90.o.

²⁷ Brandon, S. G. F.: *The Trial of Jesus of Nazareth*, London, B. T. Batsford, 1968., 135-140.o.

²⁸ Blinzler, Josef: *Der Prozess Jesu*, Regensburg, Friedrich Pustet, 1969., 33-38.o.

Az izraeli jogász és legfelsőbb bíró, Haim Cohn említett műve (először 1967-ben héber nyelven, majd 1971-ben angolul) a zsidó jog és a római jog szempontjából egyszerre vizsgálta a per anyagát. Cohn konklúziója radikális volt: szerinte az evangéliumokban ábrázolt per szinte teljes egészében utólag megalkotott narratíva, mely tele van anakronizmusokkal és jogi képtelenségekkel, ezért a valódi események rekonstruálása szinte lehetetlen. Cohn rámutat, hogy a zsidó törvények szerint Jézus sem istenkáromlás, sem más bűn miatt nem lett volna halálra ítéltető a bizonyítékok és az eljárási szabályok figyelembevételével.²⁹ A római eljárásban is erős kételyek merülnek fel Pilátus lépéseinek logikáját illetően. Cohn és más zsidó tudósok (például Solomon Zeitlin, aki *Who Crucified Jesus?* című 1942-es könyvében fejtette ki nézeteit) célja részben az volt, hogy levegyék a történelmi felelősséget a zsidó hatóságokról, és kimutassák, hogy Jézus elítélése elsősorban a római megszálló hatalom aktusa volt.³⁰ Ezzel lényegében igazolták a modern zsidó közösségre nézve is, hogy a hagyományos vád történetileg nem tartható.

A jogtörténeti vizsgálatok másik vonulata keresztény jogászok és teológusok részéről a per jogszerűtlen voltának bizonyítására fókuszált. Számos cikk és könyv született arról, hogy Jézus pere hány ponton sértette meg akár a mózesi törvény betűjét, akár a római jogelveket.³¹ Ezek az elemzések felsorolták például, hogy a vád tanúi hamis tanúvallomást tettek; a per gyorsított lefolytatása és a tömeg hangulatának befolyása alatt született ítélet sem a zsidó, sem a római joggal nem volt összeegyeztethető, Pilátus pedig a jogszerűséget nyilvánvalóan félretéve, politikai megfontolásból engedett a nyomásnak. Ebből a keresztény nézőpontból Jézus elítélése nemcsak teológiai értelemben igazságtalan, hanem jogilag is megalapozatlan ítélet volt, amelyet ma bármely független bíróság semmisnek nyilvánítana. Ez a gondolatmenet erősítette a hívőkben azt a meggyőződést, hogy Jézus „pere” valójában a bűntelen Istenfiú szenvedéstörténetének része, nem pedig igazságos ítékezés eredménye.

6. Késő 20. századi és 21. századi példák (a kenyai és más ügyek)

Jézus perének újraértelmezése és esetleges „perújítása” a későbbi évtizedekben is fel-felbukkant, olykor egészen szokatlan helyszíneken és formákban. Az 1980-as és 1990-es években például számos egyházi és oktatási intézmény szervezett szimulált tárgyalásokat (*mock trials*) és színpadi performanszokat, amelyek során jogászok, teológusok és színészek egy képzeletbeli modern bíróság elé állították Jézust. Ilyen rendezvényekre került sor az Egyesült Államokban és Európában is, gyakran azzal a céllal, hogy a nagyközönség számára bemutassák, hogy a mai jogrendben a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján nem ítélnének halálra Jézust. Az újrarájátszott szimulációs perek rendre felmentő vagy az eljárást megszüntető határozattal

²⁹ Cohn, im. 97.o.

³⁰ Zeitlin, im., 230-240.o.

³¹ Morris, Leon: *The Trial of Jesus in John's Gospel*, 1958, *Journal of Biblical Literature*, 77 (1), 24.o., Linton, Irwin H.: *A Lawyer Examines the Bible*, Grand Rapids, Baker, 1943., 47.o.

végződtek, hiszen sem a lázadás, sem az istenkáromlás vádja nem nyert bizonyítást a modern bizonyítási standardok szerint.³²

Az egyik legérdekesebb és nemzetközi sajtóvisszhangot is kiváltó ügy Kenyához kapcsolódik. 2013-ban egy kenyai ügyvéd, Dola Indidis pert indított a hágai Nemzetközi Bíróság előtt azzal a céllal, hogy Jézus Krisztus elítélését nyilvánítsák semmisnek. Indidis azzal érvelt, hogy Jézus pere számos emberi jogi jogsértést tartalmazott. Elfogult és tisztességtelen eljárás volt, amely sérti a tisztességes tárgyaláshoz való jog alapelveit. A keresetében alperesként Izraelt (illetve jogelődjeként a római és zsidó hatóságokat) és Olaszországot (mint a Római Birodalom utódát) nevezte meg, és kérte, hogy a bíróság mondja ki, hogy Jézus elítélése jogellenes volt. Indidis egyébként már 2007-ben próbálkozott hazájának bíróságain, de a kenyai igazságszolgáltatás elutasította a beadványát, mielőtt a hágai fórumhoz fordult volna. A Nemzetközi Bíróság azonban nem is tárgyalta érdemben az ügyet, mivel nem tartotta magát illetékesnek ilyen jellegű kérdésekben. A képtelennek tűnő eljárás így formai okból megakadt.³³ Maga Indidis ugyanakkor a nyilvánosságnak azt nyilatkozta, hogy szándéka komoly, szerinte Jézus koncepciók elítélése olyan erkölcsi sérelem, amelynek beismerése a mai hatalmak részéről fontos jelképes gesztus lenne az igazságosság jegyében.³⁴ Ez az eset is rávilágít arra, hogy Jézus perének ügye még a 21. században is élő téma, amely nemcsak a teológusokat és történészeket foglalkoztatja, hanem egyes jogászokat és laikusokat is arra indít, hogy a maguk eszközeivel próbálják helyreállítani a vélekedésük szerint megsértett igazságot.

7. Összegzés

Összességében elmondható, hogy bár hivatalos, büntetőjogi értelemben vett „újratárgyalás” soha nem történt, a Jézus perét övező vita különféle formákban újra és újra előbukkant az elmúlt két évszázad folyamán. Akár szimbolikus perről, akár teológiai nyilatkozatról vagy tudományos elemzésről volt szó, mindegyik esetben közös célként jelent meg az igazságtalanság orvoslása és az ártatlanul elítélt rehabilitálása.

A fentiekben áttekintett példák alapján világosan kirajzolódik, hogy Jézus perének újratárgyalását – akár tényleges, akár szimbolikus értelemben – különböző indítékok és célok vezérelték, és változatos módszerekkel próbálták azt elérni. Az alábbiakban összefoglaljuk e törekvések legfontosabb célkitűzéseit, az alkalmazott módszereket, valamint az elért vagy remélt következményeket.

Történelmi igazságtétel: Sok újratárgyalási kísérlet kimondott célja a kétezer évvel ezelőtti igazságtalanság jelképes orvoslása volt. Legyen szó a jeruzsálemi per legendájáról 1931-ben, vagy akár a kenyai Indidis keresetéről, minden esetben

³² <https://dokumen.pub/capital-punishment-new-perspectives-1nbsped-1472412206-9781472412201.html> (letöltés ideje: 2025.10.23.)

³³ Kalman, Aaron: Kenyan suing Israel over Jesus's death, 2013, *The Times of Israel*, 2013. 08.06.

³⁴ <https://www.worldjewishcongress.org/en/news/kenyan-lawyer-petitions-world-court-in-the-hague-to-nullify-jesus-conviction> (leoltés ideje: 2025.10.13.)

megjelent az igény, hogy a mai utódok kinyilvánítsák: Jézus elítélése helytelen volt, és utólag fel kell őt menteni a vádak alól. Ezt egyfajta történelmi jóvátételként fogták fel, amely bár nem változtatna a múlt eseményein, mégis erkölcsi elégtételt nyújtana. Az ilyen célt szolgáló módszerek közé tartozott a bírósági beadvány (Izraelben és Kenyában), illetve a nyilvános „ítéletmondás” egyházi vagy közösségi fórumokon.

A felelősség kérdésének átértékelése: A teológiai indíttatású újraértelmezések fő célja az volt, hogy megszüntessék a zsidó nép kollektív megbélyegzését Jézus haláláért. Ez a cél világosan tetten érhető a II. Vatikáni Zsinat nyilatkozatában és Jules Isaac munkásságában. Itt a módszer a tanítás reformja és a hivatalos egyházi nyilatkozat volt: annak kimondásával, hogy a korábbi felfogás téves volt, új teológiai keretbe helyezte a passió történetét. Ennek következményeként a keresztény egyházak tanítása megváltozott, melynek óriási jelentősége lett az antiszemitizmus elleni küzdelemben és a zsidó-keresztény kapcsolatok javulásában. A zsidó felelősség hangsúlyozása helyett a hangsúly az egyetemes bűnre, illetve a római hatóságok historikus felelősségére helyeződött át, így a „istengyilkosság” vádja lekerült a napirendről.

A történelmi valóság feltárása: A történelmi és jogi elemzések célja egyszerre volt apologetikus és objektív-ismeretszerző. Apologetikus abban az értelemben, hogy például zsidó tudósok (Cohn, Zeitlin) szerették volna megvédeni saját hagyományukat a vádaktól, illetve a keresztény kutatók igazolni akarták, hogy Jézus ártatlan volt. Ugyanakkor valódi tudományos igény is megjelent azzal, hogy minél pontosabban akarták megérteni, mi is történt valójában. Ehhez a módszerként forráskritikát, jogtörténelmi összehasonlítást és a történelmi kontextus rekonstrukcióját alkalmazták. A következmény pedig: sokkal árnyaltabb képet kaptunk Jézus peréről. Ma már a történészek körében közel konszenzusos álláspont, hogy Jézus pere nem felelt meg a formális jogszerűség követelményeinek, és a halálos ítélet meghozatalában a római hatalom játszotta a döntő szerepet. Ez a tudományos eredmény végső soron támogatja a teológiai és erkölcsi újraértékelést, mely szerint a korábbi időkben elterjedt szemlélet tarthatatlan.

Példázat és tanulság a jelenkor számára: Több újratárgyalás-jellegű esemény célja az ismeretterjesztés és a morális reflexió volt. Jézus perének üzenete a mai kor emberéhez is szól. A hatalommal való visszaélés, az igazságszolgáltatás politikai befolyásolása, az előítéletek és bünbakkeresés mind-mind olyan jelenségek, amelyek máig relevánsak. Jézus pere ebből a nézőpontból örökérvényű példázat az ártatlan elítéléséről. A szimulált tárgyalások és performanszok módszere a dráma és a modellezés volt, melynek következménye a nézőkben kialakuló erősebb érzelmi és erkölcsi azonosulás az ártatlanul szenvedővel. Ezek a rendezvények és feldolgozások hozzájárultak ahhoz, hogy Jézus történetét egyetemes emberi jogi tanulságok hordozójaként is értelmezhesük.

Az újraértelmezési kísérletek közös eredménye, hogy rávilágítottak arra, hogy a per igazságtalan volt. Ez összhangban áll a keresztény hit alapjaival, hiszen Jézusnak büntelen áldozatként kellett szenvednie. Ez valódi nóvum a korábbi felfogáshoz képest, mivel felszabadította a zsidó közösséget az alól a bélyeg alól, hogy örökre viselnie kellene a felelősséget a keresztre feszítésért. A módszerek ugyan egészen

változatosak voltak, de mind hozzájárultak egy méltányosabb, történetileg biblikusabb és szeretetben gyökerező szemlélet kialakításához Jézus perével kapcsolatban.

A történelem legismertebb pere az elmúlt két évszázadban ismételten a figyelem középpontjába került, a legkülönbébb szinteken és megközelítésekben. Bár a szó szoros értelmében vett „újratárgyalásra” nem került – és jogilag nem is kerülhetne – sor, számos kísérlet történt a per kimenetelének utólagos korrigálására. E kísérletek egy része a jog eszközeivel próbált elégtételt szerezni, más része a teológia nyelvén hirdetett új igazságot, megint mások a tudomány és a kultúra eszközeivel formálták a közvéleményt. A közös nevező azonban mindegyikben Jézus ártatlanságának és a korabeli ítélet igazságtalanságának elismerése. Az a kép, amely Jézust mint bűnöst, a zsidókat pedig mint bűnrészeseket tünteti fel, mára meghaladottá vált. Helyébe olyan konszenzus lépett, amely szerint Jézus pere a történelem tragikus igazságtalansága, melyből tanulnunk kell. Ez a felismerés segített begyógyítani bizonyos történelmi sebeket, előmozdította a vallások közötti megbékélést, és megerősítette azt az egyetemes elvet, hogy az igazság idővel győzedelmeskedik.

A Jézus-per újratárgyalása így egyszerre jelentett törekvést a történelmi igazságszolgáltatásra, és egyfajta teológiai-társadalmi önvizsgálatot. Rávilágított arra, hogy a jog és a hit néha más nyelven beszél, de a végső cél közös bennük. A tény, hogy a 20-21. század embere újra alaposan megvizsgálta Jézus elítélésének ügyét, azt mutatja, hogy a múlt hibáinak beismerése és korrigálása mindig időszerű, és hogy a megbékélés útja az igazság elismerésén át vezet. Jézus perének újraértelmezése példaként szolgálhat arra, hogy miként lehet történelmi sérelmeket orvosolni – ha ténylegesen nem is, akkor legalább szimbolikus és spirituális értelemben.

Irodalomjegyzék

- Anon.: The alleged “retrial of Jesus” denied, 1933, *Ministry*, October, 14. o.
- Babilóni Talmud
- Blinzler, Josef: *Der Prozess Jesu*, Regensburg, Friedrich Pustet, 1969.
- Brandon, S. G. F.: *The Trial of Jesus of Nazareth*, London, B. T. Batsford, 1968.
- Cohn, Haim: *The Trial and Death of Jesus*, New York, Harper & Row, 1971.
- Isaac, Jules: *Jésus et Israël*, Paris, Albin Michel, 1948.
- Jewish Telegraphic Agency: Israeli Supreme Court Refuses to Rule on Jesus’ Trial, 1972, *JTA Daily News Bulletin*, 1972.07.10.
- Josephus, Antiquitates Iudaicae
- Kalman, Aaron: Kenyan suing Israel over Jesus’s death, 2013, *The Times of Israel*, 2013.08.06.
- Linton, Irwin H.: *A Lawyer Examines the Bible*, Grand Rapids, Baker, 1943.
- Morris, Leon: The Trial of Jesus in John’s Gospel, 1958, *Journal of Biblical Literature*, 77 (1), 24–36.o.
- Nostra Aetate: II. Vatikáni Zsinat: *Nyilatkozat az Egyház és a nem keresztény vallások viszonyáról*, 4. szakasz, 1965.

- Renan, Ernest: *Vie de Jésus*, Paris, 1863.
 - Schweitzer, Albert: *The Quest of the Historical Jesus*, London, A. & C. Black, 1910.
Shashar, Michael: *Haim Cohn shofet elyon: Sihot im Michael Shashar*, Jerusalem, Keter, 1989.
 - Strauss, David Friedrich: *The Life of Jesus Critically Examined*, Philadelphia, Fortress Press, 1972.
 - Tacitus, Annales
 - Time Magazine: Religion: Motion for Rehearing, 1949, *Time Magazine*, 1949.02.21
 - Winter, Paul: *On the Trial of Jesus*, Berlin, Walter de Gruyter, 1961.
<https://doi.org/10.1515/9783111386638>
 - Zeitlin, Solomon: *Who Crucified Jesus?*, New York, Harper & Brothers, 1942.
-
-